
PRESENTACIÓ

Tal com s'esdevé amb altres disciplines o orientacions en l'àmbit actual de les ciències del llenguatge, l'estilística és fillola de l'antiga retòrica i manté una vinculació per línia directa amb l'*elocutio*, que s'ocupava de la tria i la col·locació dels mots al llarg del discurs, les figures i l'èmfasi expressiu. La hipertròfia d'aquesta part de la retòrica respecte a les altres, la tendència a valorar-ne la funció ornamental i, paral·lelament, la seva associació progressiva amb l'estètica literària són factors cabdals del llegat rebut per l'estilística del segle XX, que sovint s'ha vist integrada en el marc dels estudis literaris i s'ha ocupat principalment dels valors expressius que singularitzen un autor o una obra com a factors d'originalitat. El mateix discurs literari tendia a ser caracteritzat, des de perspectives formalistes, per una mena de diferencialitat o desviació respecte a un estàndard poc definit que correspondria al punt de referència no marcat i que se suposava menys elaborat.

En les seves formulacions extremes, aquest esquema de pensament incorria en el que Roger Fowler ha denunciat com «la fal·làcia del llenguatge literari» que implica una objectivització de la diferencialitat lingüística de la literatura.¹ Per contra, tot un altre corrent de la reflexió contemporània sobre el llenguatge ha partit d'una estilística de la llengua, que focalitza la gamma de variabilitat que un idioma ofereix als seus usuaris. Per aquest camí, la consideració d'una expressivitat individual de caràcter literari dóna pas a una anàlisi sistemàtica de la variació lingüística i de la funcionalització contextual d'aquesta. Estil i variació funcional conflueixen així en conceptes com el de registre, que comporta unes pautes associatives entre el potencial semàntic i els tipus de situació en què es produeix l'ús lingüístic. En el si del funcionalisme sistèmic i d'una certa sociolingüística o sociosemiòtica és on s'ha desenvolupat preferentment aquesta concepció de l'estil que va més enllà dels límits del discurs literari sense deixar d'incloure els diversos gèneres d'aquest entre l'ampli ventall de la variació funcional.

D'altra banda, la pragmàtica –entesa, més que no pas com a disciplina definida, com la dimensió de relació dels signes amb els seus usuaris i amb el seu context en general– ha anat eixamplat durant les dues darreres dècades el seu àmbit d'aplicació en les ciències del llenguatge i ha recuperat les virtualitats esmorteïdes de l'antiga retòrica, entesa àmpliament com una teoria de la interacció lingüística, més enllà d'una esquifida consideració de l'*elocutio* com a ornament. Indestriable sovint de la semàntica, la pragmàtica no s'ocupa només dels actes de parla, de la dixi o de la cooperativitat conversacional –fenòmens que ja afecten certament l'objecte d'estudi de l'estilística actual– sinó també de temes com són la marcació del discurs, els gèneres com a tipus de contracte entre productors i receptors o les vastes relacions entre discurs i models culturals en el marc de la interacció social. És en aquest àmbit macropragmàtic on s'ha desenvolupat una «pragmàtica de la literatura» que estudia les especificitats del discurs literari i de les institucions que el conformen socialment, al costat d'altres tipus de

(1) *La literatura como discurso social*, Alcoi, Marfil, 1988. Fowler, que parteix del marc teòric del funcionalisme sistèmic, és sens dubte un punt de referència per a una estilística crítica –ideològicament crítica, s'entén– que s'aplica indistintament al discurs literari o a d'altres tipus de discurs com ara el periodístic.

discurs, com ara la publicitat, el periodisme, el discurs científic, el burocràtic o la conversa quotidiana.²

En els intersticis o en les interseccions d'aquests enfocaments que hem presentat ha prosperat recentment una aproximació als fets d'estil amb els següents trets: *a*) va més enllà de la literatura sense deixar de concedir importància a aquesta pràctica discursiva i als seus gèneres institucionalitzats; *b*) se situa sistemàticament en l'univers de referència de la llengua, en el si de la qual les estructures permeten una variació que es funcionalitza i es connota tant en el nivell d'ús individualitzat com en el social; *c*) es tracta d'una aproximació que aprofita al màxim les aportacions de la reflexió pragmalingüística de les darreres dècades a fi de definir la diversitat dels estils d'expressió.

Fins i tot, les noves directrius de l'estudi de l'estil han trobat una denominació ben expressiva de la mà d'un especialista com és Leo Hickey, la de Pragmaestilística, que hem adoptat com a rètol de referència per a aquest monogràfic.³ El terreny d'actuació d'aquesta estilística renovellada és principalment l'escorcoll dels fenòmens que deriven d'una variació aparentment lliure de les (micro)estructures lingüístiques però que, tot ben esbrinat, respon a unes pautes sistematitzables al voltant de paràmetres contextuals i de subjectivitat expressiva. Si, des de la perspectiva de la teoria de la pertinència, l'estil consisteix en l'especificitat dels mitjans pels quals cada enunciadador procura ser pertinent en cada situació, des d'una perspectiva d'interaccionisme social més relativista, els estils conformen una mena de repertoris socialitzats a l'abast dels usuaris.

En tot cas, aquesta estilística amb dimensió pragmàtica se centra en l'anàlisi de microestructures lingüístiques –el sintagma nominal, el sintagma verbal, les metàfores– però no perd de vista els condicionaments contextuals i socials de la variació, sense excloure les implicacions ideològiques corresponents. Té present, així mateix, el fet de la convencionalització de certes estratègies en síndromes que corresponen a gèneres discursius, i preveu la projecció dels resultats de l'estudi sobre disciplines aplicades com ara la traductologia, la tipologia discursiva, el comentari de textos o l'ensenyament de la composició. El conjunt de treballs que apleguem en aquest monogràfic desenvolupen alguns aspectes del contacte entre l'estilística i la pragmàtica, la seva història en diverses tradicions romàniques i alguns resultats concrets en l'actual anàlisi del discurs.

En primer lloc, hem volgut oferir una visió plural dels estudis d'estilística en les llengües romàniques, com a enquadrament contextualitzador dels treballs sobre el català. Per començar amb la llengua més sociolingüísticament vinculada amb el català, Àngel López García és l'encarregat de situar la relació entre l'escola estilística espanyola i la pragmàtica actual. Si el pes de la tradició acadèmica espanyola en la formació de molts estudiosos de l'estilística del català ha estat gran, no ha estat menys decisiva durant els darrers anys la influència de les teoritzacions franceses o francòfones contemporànies sobre l'estil, com les que presenta en el seu documentat estudi Maria Lluïsa Villanueva. En tercer lloc, José Luiz Fiorin fa una síntesi de les aportacions de la tradició en llengua portuguesa, que, a partir d'un fort interès per l'estilística de la llengua, connecta amb

(2) Dominique Maingueneau titula un dels seus llibres sobre aquestes matèries *Pragmatique pour le discours littéraire* (Paris, Dunod, 1990), on planteja que la pragmàtica és avui «l'horizon à l'intérieur duquel sont contraintes de s'inscrire les diverses approches» a la literatura (p. 183). La pragmàtica esdevindria, per a l'autor, el marc necessari on situar les diverses aproximacions a l'estudi de la literatura i del seu discurs, equidistant tant del formalisme lingüístic com d'un sociopsicologisme poc adequat a l'estudi de fenòmens com els de l'estil.

(3) De fet, Hickey utilitza aquest terme des de, com a mínim, el seu *Curso de Pragmaestilística* (Madrid, Editorial Coloquio, 1987), que pretén «representar un paso adelante en la estilística» i que se situa conceptualment d'aquesta manera: «Concebimos que la pragmaestilística se distingue de la estilística al prestarse a explicar, tanto en términos generales o teóricos como en sus análisis prácticos, los recursos lingüísticos que se eligen en función del efecto deseado, la situación, el contexto, el receptor potencial y la experiencia o respuesta que debe estimularse» (p. 144). El 1989, en un llibre del qual és editor (*The pragmatics of style*, London, Routledge), Hickey explicita més el concepte: «Pragmastylistics, therefore, or stylistic with a pragmatic component, can be described as a study of language-in-use which pays special attention to the choices

made from among the various grammatically correct ways of expressing one and the same thing, which is semantically or truth-conditionally equivalent. It also describes how such choices relate to the overall situation in which the language is used, including what the interlocutors already know or do not know, and what the speaker or writer wishes to achieve through his language use. Pragmastylistic will always attempt to show how the different possible ways of saying 'the same' thing (style) depend on the factors which compose the situation (pragmatic factors). In other words, the linguistic surface will be seen as determined by some kind of 'fit' or relationship between stylistic choice and the non-linguistic situation.» (p. 8) El conjunt de treballs que integren aquest volum –del mateix editor del llibre, de Diane Blakemore o de Carmen Silva –Corvalán entre altres– exemplifiquen a bastament aquesta orientació que inclou estudis sobre temàtica literària i d'altres ordres discursius diferents. Un volum més recent editat també per Hickey (*The pragmatic of translation*, Clevedon, Multilingual matters, 1998) aplica paràmetres semblants a l'estudi de la traducció, tot i que no presenta l'etiqueta de «pragmastylistic».

els enfocaments discursivistes de l'actualitat. Després d'aquest triple element de referència, el treball d'Adolf Piquer condensa i articula la investigació catalana en aquesta àrea, que ofereix avui, entre nosaltres, una nodrida nòmina de conreadors.

Aquests estudis de conjunt són seguits per tres articles que presenten aspectes de la indagació pragmaestilística sobre el sintagma nominal (Vicent Salvador), el sintagma verbal (Manuel Pérez Saldanya) i les relacions interoracionals (Maria Josep Cuenca). D'aquesta manera, hi són estudiats l'estil nominalitzat, els efectes d'estil en la variació dels temps verbals i les diverses estratègies de l'arquitectura oracional i textual: tres dels camps d'aplicació més habituals en l'estilística tradicional, que són desenvolupats respecte al català, però també amb una orientació contrastiva particularment notable en el darrer article. Una altra contribució, la d'Amadeu Viana, pren una forta alenada teòrica i històrica pel que respecta a la consideració sociolingüística de fenòmens com són la correcció i els estils per desembocar en una parcel·la ben suggestiva de l'estilística literària catalana, en relació amb la figura de Josep Pla.

La darrera part del monogràfic inclou tres aportacions de caràcter específic, començant per una reflexió d'Elvira Teruel sobre les funcions discursives i antropològiques de la metàfora, continuant amb la indagació traductològica de Josep R. Guzman a partir del text de *La marquesa d'O*, i conclouent amb l'estudi que Gonzalo Saavedra realitza sobre l'efecte d'omnisciència que resulta de determinades estratègies discursives utilitzades en alguns gèneres del nou periodisme.

Tot plegat, aquest seguit de treballs –que no renuncien a les seves particularitats metodològiques i fins i tot tonals– conformen un bloc de contribucions als estudis d'estilística teòrica, catalana i comparada, amb el denominador comú d'una presència contínua de les preocupacions pragmàtiques i de les eines analítiques que la pragmalingüística ha elaborat, camí pel qual pensem que s'orienta la vessant més productiva dels estudis actuals sobre l'estil.

V. SALVADOR M. PÉREZ SALDANYA
Universitat Jaume I Universitat de València